

ŠT. 4 1933/34 VRTEC LETNIK 64

Vaclav Beneš Třebízský — Orožen Janko:

Iz rodne kočice.

Krvavi cveti.

(S Slanskega.)

Mladi vitez se je priklonil in pogledal na nevesto, ki je obledela ko sneg, gospod Nikolaj je vstal in glasnik je dal znak za pričetek gostije v veliki viteški dvorani.

Že drugi dan je odhajal s Trebenje mladi Koštjalovec na bujnem konju v daljni svet in z grajskega okna je gledala za njim gospodična, ki so ji solze zalivale oči. Ko se je skril za vrhovi, je padla vznak in zastokala. Služabnice, ki so prihitele v sobo, so jo našle v nezavesti.

Daleč naokrog po češki zemlji se je raznesel glas o neusmiljenem gospodu Nikolaju, vse ljudstvo je iz dna svoje dobre duše obžalovalo Koštjalovega Vjeslava in prosilo Boga, da bi se vrnil z zmajem zdrav in živ. Samo plemstvo je bilo trdega srca kakor kuščar in je želelo ubogemu mladenci vsega hudega, ker se je bil predrznil dvigniti oči k hčeri prvega češkega junaka, česar bi po njegovem mnenju ne bil smel storiti.

Dan je tekel za dnem z Oharko v Labo in z Labo v morje, mesec je mineval za mesecem nad starimi stolpi Hanzburskimi, preteklo je poletje, minula je zima, že se je začel tajati sneg, vrhovi so se odevali s svežim zelenjem, prileteli so škrjanci iz daljnih prekomorskih pokrajin in lastovke so obletavale stolpe ponosnega gradu; — ali o mladem vitezu ni prinesla poročila niti ena.

Izginil je in ne duha ne sluha ni bilo o njem.

Hči gospoda Nikolaja je vidno pešala. Počasi je umirala, kakor umira cvet, v katerega se je zagrizel črv in ga gloda, dokler ga ne pregrizne. Prihajali so k njej zdravniki celo iz Italije, ali odhajali, majajoč z glavo, ne da bi bili kaj opravili.

Gospod Nikolaj je začel v Budinju staviti nov, še sijajnejši grad, ker je bilo na Hanzburku tako žalostno, da bi bil moral obupati.

Ko so lastovke tretjič priletele, so obletele grad in sedle za trenotek na okna. Eno okno je bilo odprto in skozi to okno je zletela golobica proti nebu tako visoko, kakor še ni letela nobena lastovica. Z golobico je poletela Lucijina duša...

Bila je sedma jesen izza tistih časov in zvečer je bilo že precej hladno. Zadnje ptice selilke so odletele preko morja. Mračilo se je že, ko se je Hanžburku s počasnim korakom bližal visok mož z brado, ki mu je segala do pasu, in v črni obleki.

Vlekel je za seboj neko ogromno stvar. Šel je s sklonjeno glavo in očmi, uprtimi na cesto, ki jo je zaraščala trava. Koder je šel, so prihajali ljudje iz hiš, ali takoj so se zopet skrivali in se križali, kajti spoznali so, da se vrača po nevesto Vjeslav Koštjalovec in da vodi na verigi živega zmaja, na las podobnega tistemu, ki mu je sv. Jurij na Hradčanskem gradu s kopjem predril goltanec.

Grajska vrata so bila že zaprta. Popotnik je udaril na težka, z železom obita vrata že drugič in šele tedaj je prišel vratar, da mu jih je odprl.

»Prenočišča iščeva; ali ga dobiva?«

»Na Hanžburku nihče ne prebiva,« je odgovoril vratar zelo neprijazno, in hotel je znova zapahnniti vrata, ker se je bal neznanega moža.

»Ali me ne poznaš? Vjeslav Koštjalovec, prihajam, da spomnim gospoda Nikolaja na njegovo obljubo.«

»Gospod Nikolaj stanuje v Budinju, gospodična Lucija pa leži tu v veliki viteški dvorani v stekleni rakvi in jaz sem njen čuvaj.«

Govoril je še, ko je Vjeslavu široko odprl vrata. Tedaj je zagledal nekoliko sežnjev dolgo pošast, ki je krotko korakala za Vjeslavom. Tako se je preplašil, da bi bil skoraj dušo izpustil in da se je pozabil prekrižati proti vsem hudobnim pošastim. Na gradu resnično ni bilo žive duše. Hanžburek je bil podoben ogromni grobnici. Vrata v viteško dvorano so bila odprta, sredi dvorane je na mrtvaškem odru ležala rakev, ki je bila zunaj kovinasta, znotraj pa kristalna. Okoli rakeve je gorelo šest voščenih sveč, mnogo funtov težkih, a v rakvi je z rokami, prekrizanimi čez prsa, ležala mlada deklica, ki ji je na ustnicah igral lahen smehlaj, na licih kraljeval nebeški mir in glavo krasil mirtov venec.

Popotnik je napravil na zaprtem pokrovu tri križe, poljubil rakev, pokleknil na mramornem tlaku in začel moliti. Njegov preplašen spremljevalec je legel na prag dvorane, kakor bi bil na straži.

In ko je doli v vasi odtrobil ponočni čuvaj enajsto uro, se je čuvaju zdelo, da se dviga pokrov, da mlada deklica oživlja, da se probuja iz globokega spanja, da ji z lica gine mrliška bledest, da ji oči zopet pridobivajo nekdanjo svetlobo, da se bliža vitezovi glavi, da ji iz nedrij teče kri, ki se na marmornatih tleh spreminja v cvetke, rdeče kakor kri, cvetke, kakršne v vsej okolici nikjer ne rasto, da deklica te cvetke zbira, dela iz njih venec in venča z njim vitezovo glavo.

Zjutraj se popotnik ni vrnil iz viteške dvorane. Stari vratar je poškopril od daleč z blagoslovljeno vodo, vzel v roke rožni venec, pritisnil križec na ustnice, pogledal še enkrat iz daljave v veliko viteško dvorano in se prepričal, da je vse res, kar je ponoči doživel.

Vjeslav je objemal rakev z obema rokama, svojo glavo je sklanjal k rajnični glavi in sveče so gorele kakor zvečer. Ali Vjeslavova duša je bivala že za oblaki in na pragu viteške dvorane je sedel in čuval svojega gospoda nestvor, ki se na Češkem vidi sicer samo na slikah svetega Jurija.

Vratar je oprezno zaprl glavna vrata in šel v Budin h gospodu Nikolaju.

»Ali ste slišali, gospod, kako so ponoči divjali vetrovi? Na gradu je bučalo skozi vsa okna, vso noč nisem spal, vsa okna razbita in vse pohištvo je prevrnjeno.«

Tako je stražnik gospodične Lucije povedal vsem, kar je slišal in videl v minuli noči in zjutraj rano.

Gospod Nikolaj ni odgovoril nobene besede, samo ustnice so se mu krčevito stisnile in se mu začele tresti, kakor da se ga loteva mrzlica. Pri tem je sklenil roke, uprl oči na križ, ki ga je pred leti sam papež poslal enemu njegovih prednikov zato, ker je stal zvesto na strani kralja Sigmunda. Potem pa je dal za maše, ki so se za dušo hčerke Lucije in njenega ženina Vjeslava brale v vseh cerkvah njegovega gospostva. Zmaj se ni ganil s praga viteške dvorane, dokler ni poginil. Zvesto je čuval svojega gospoda, ki so ga položili k večnem počitku poleg gospodične Lucije, tudi po njegovi smrti. A tu in tam pravijo, da je bil to tisti zmaj, ki v večern spomin še danes visi v mrtvi hiši v Budinju.

Izza teh časov je Hanžburek propadal, najprej so se podrle strehe, za strehami trami, s trami kronišča, s kronišči oboki, z oboki sijajne sobe, dokler nista ostala samo dva stolpa in neznatni zidovi.

Pravijo, da je današnji grad razdejal Žižka. Pa pojdite kamorkoli, kjer zagledate razvaline in vprašate, kdo je grad razdejal, povsod vam povedo, da je to napravil Žižka. Kar je napravila škode tuja drhal, ki je prišla od vseh koncev sveta, vse to ima na vesti Žižka.

»Hanžburek« je propadel sam, prav tako kakor slava nekdanjih gospodov. Zgodaj je začela trpeti mošnja. Hoteli so se naučiti, kako se dela zlato, a naučili so se, kako se zlato razmetava.

Tako mi je pripovedoval starec. A ko je končal, me je zopet tako bistro pogledal, zopet se je zvito nasmejal in nadaljeval:

»V mojih otroških letih ne bi bil nihče ostal tu niti do mraka, nikar pa, da bi bil tu prenočeval. Vsakokrat, kadar je v Klapu dotrobil rog enajsto uro, je vzplavala nad grad mlada deklica z razpuščenimi lasmi, v beli poročni obleki, spuščala se je niže in niže, iz prsi so ji lili potoki krvi in ko so padli na ruševine in na skale, so iz teh ruševin in skal zrasle rdeče, krvave cvetke; zjutraj so jih baje nabirali otroci in pletli iz njih vence, ali nikdar jih niso dopletli, ker so se jim zdrobili pod rokami. A ko je začel trobiti dvanajsto, je tajna prikazen zopet izginila v oblakih.«

Starec je utihnil in pogledal v nebo.

Noč je bila resnično mikavna: na zemlji jasno, na nebu zvezda poleg zvezde, nad bližnjim Ripem mesečev srp in poleg mene starec s svojimi povestmi iz davnih let.

»A vi niste nikdar videli videli gospodične Lucije?«

»Videl sem jo in je nisem videl. Sam gospod Bog ve, kaj je bilo tedaj. — Samo enkrat, pa že nič več. Morda ji je minul čas. Ali o tem svojem videnju ne govorim rad.«

V Klapu je trobil ponočni čuvaj ne vem katero uro, na kmetih trobijo včasih tudi štiriindvajseto, nad okrogel stolp je hitro vzplaval oblaček in zakril za trenotek dve lesketajoči se zvezdi, toda v trenutku se je zopet razpršil. — Ali je bila to hči gospoda Nikolaja?«

»Lahko noč, starček! — Kdaj se zopet vidiva?«

»Da-li kdaj!«

Starec si je razprostrl raztrgani vojaški plašč na robatem bazaltu tako ravnodušno, kakor da bi bila ta skala najmehkejša blazina.

»Ljudje se na svetu sestajajo, se spoznavajo in zopet razhajajo; ali nekoč se vsi zopet najdejo,« mi je rekel dobri starček za slovo.

Fr. Ločniškar:

Na Miklavžev večer.

Noč razgrinja lahna krila
nad zemljo,
dete v postelj položila
mati je skrbno.

Obnovila mu povest je
davnih dni,
da Miklavž otroke pridne
obdari.

Pravila že njej je mati
to povest
in še danes v duhu vidi
nso prelest.

V mislih prede srečo davno
in se radosti.
Dete sanja in obnavlja
srečo bajnih dni.

Venceslav:

Vstani, sestra!

Vstani, vstani, sestra,
greva v loko zeleno,
tamkaj spi Alenčica
z zlato krono ogrsko.

Pride mimo bratec naš:
»Oj, Alenka ogrska,
kje je, kje je kralj Matjaž,
da vojsko preštejeva!«

Zaihti Alenčica:

»Pol ljudi je Lah pobral,
pol jih Turek je pobil,
kralj pa v gori je zaspal!«

Vstani, vstani, sestra,
Greva v loko zeleno,
se skrivaj razjokava,
da Matjaža več ne bo — — —

Venceslav Winkler:

Zvonovi pritrkavajo.

Zoon pri Fari pritrkava
tinka tonka, tinka tonka tin,
kakor da bi pesem rasla
iz vseh skritih hribovskih dolin.

Pesem v bregu, z njo gre sonce,
pesem v grapi, z njo gre beli smeh,
vrisikajo z petričem rahlim,
pljuskujejo prek črnih, črnih streh.

V tem prečudnem svetlem hipu
hoče vse do zvezdnatih višin,
kamor pojejo zvonovi
tinka tonka, tinka tonka tin.

(Dalje.)

II.

Punčka v oknu se je bila že oddahnila, ko toliko časa ni bilo nikogar mimo. Ko je videla, da se je zunaj pred šipo ustavil človek, je pa brž zamežala. Čez dolgo je malo, malo pogledala in opazila, da stoji človek še zmerom pred oknom. Spet je trdo zamežala, ker jo je bilo sram. Ko je v drugič poškilila, ji je bilo še bolj nerodno, da jo človek s ceste tako ogleduje.

Res je čarovnik Blagodej nazadnje samo še veliko punčko sredi izložbe gledal. Opazil je, da zardeva in mežika. Ker čarovnik marsikaj ve in ugane, česar navadni ljudje ne morejo, je spoznal, da je punčki Biba ime in da jo je oplazila šiba hudobne čarovnice Punčare.

Čarovnik Blagodej je bil pa dober. Punčka se mu je smilila in k sreči je vedel pravi zagovor zoper ta čar. Potrka trikrat na šipo in reče:

»Beži, beži šiba,
giblji, giblji Biba!«

Ko to spregovori, punčka med igračami oživi in steče v kot okna, kjer se skriva za velikega medveda. Blagodej ji zakliče: »Ko bodo zjutraj okno kaj odprli, pa brž uteci!«

Potem je odšel naprej, da se še drugje po mestu razgleda; oživljena Biba je pa do jutra čepela v oknu za medvedom v kotu.

Zjutraj opazi gospod poslovodja, da je šipa enega okna znotraj rosna. Seveda ni videl, da je v tej izložbi kaj narobe in tudi ni vedel, da je šipa rosna, ker je živa Biba v oknu dihala. Veli slugi, naj šipo obriše. Sluga odpre in podstavi šipo, jo lepo obriše in potem zopet zapre, ne da bi se bil za izložbo kaj brigal. Ta čas, ko je šipo brisal, je pa Biba za njegovim hrbtom utekla iz okna.

Tekla je po Stritarjevi ulici, čez frančiškanski most, po Prešernovi ulici in po Aleksandrovi cesti v tivolski park, kjer se je skrila pod grm. Tako hitro je tekla po ulicah, da ljudje niso vedeli, ali teče otrok, maček ali pesek. Sicer tudi niso utegnili dosti gledati in premišljati, zakaj otrokom se je mudilo v šole, mamam na trg, drugim pa v službe.

V trgovini so imeli ta dan toliko opraviti, da nihče domačih ni pogrešil punčke v izložbi. Šele ko so šli kosit, se je gospod poslovodja mimogrede ozrl v izložbe in opazil, da velike punčke ni med igračami. Vendar so jo prodali, si je mislil in vesel je bil. Ko pa je po kosilu vprašal gospode in gospodične v trgovini, kdo je prodal veliko punčko iz izložbe, ni vedel nihče nič o nji. Vprašal je še slugo, ki je davi brisal izložbo. Sluga je dejal, da že takrat ni videl velike punčke, ko je brisal šipo. Če je pa vendar bila in bi jo hotel kdo vpričo njega vzeti, bi ga bil gotovo opazil.

Gospod poslovodja je povedal stvar gospodarju, ki se je zelo čudil. Pomagati seveda tudi on ni mogel. Stražnik, ki stoji ponoči pred magistratom, ni bil nič opazil. In sploh, če bi bil tat ponoči odprl okno, bi bil vzel iz njega kaj več kakor eno samo punčko. Zato je gospodar nazadnje samo z rameni skomignil. Pri tako veliki trgovini se pač včasih zgodi, da kaj izgine, ne da bi mogel kdo dognati, kam je prešlo, pa čeprav je povsod red in ljudje pošteni kakor zlato.

V tivolskem parku v Ljubljani je skoraj tako lepo kakor v deželi punčk. Vendar hišic in onih prežlahtnih jagod za punčke tam ni, in kaj pomaga nazadnje vsa lepota, če je otrok lačen!

Biba je pa kmalu začutila, da je lačna. Tako je bila lačna, da se ni več skrivala, ampak je sedla kraj steze v travo in se je bridko jokala. Najdeta jo gospod in gospa, ki sta se sprehajala po parku.

Izprašujeta jo, zakaj joka in Biba jima pripoveduje. Biba pa je govorila tako, kakor govore punčke v svoji rojstni deželi, kar se nekako tako čuje, kot če dojenčki blebetajo. Zato jo gospod in gospa nista razumela. Le besedo Biba sta razločila in uganila, da je punčki tako ime. Seveda sta tudi kmalu uganila, da je lačna in zapuščena, pa jo je gospa kar v šal zavila in odnesla domov. Doma ji je dala jesti in potem jo je spravila spat. Ko je Biba spala, ji je gospa šivala obleko.

Biba se je zbudila dobre volje in se je gospodu in gospe kmalu prikupila, da sta jo kar za svojo obdržala, ker nista imela še nič otrok. Tako je dobila Biba iz dežele punčk v Ljubljani očka in mamó.

Dobro se ji je godilo. Mama je zmerom zanjo skrbela in šivala, očka se je pa z njo igral in dejal: »Moja zlata Biba!« Biba se je naučila govoriti, kakor govorimo mi, rasla je, kakor rasejo otroci in ko je bila dovolj velika, je jela hoditi v šolo.

Čarovnica Punčara je pa še naprej vsako leto hodila po nove punčke, kar je enajsto leto prišlo na uho kraljeviču Zmagoljubu iz dežele Pedenjcev. Zasmilijo se kraljeviču uboge punčke, in ker je bil od sile velik in junaški, sklene, da jih reši hudobne čarovnice.

Odpravi se v deželo punčk in spotoma izve, da nihče ne more stopiti v to deželo. Iz dežele punčk lahko gre, kdor je v nji, vanjo pa ne more. Pri prvem koraku bi mu ena noga obstala v zraku, druga pa k tlom prirasla in tako bi stal na meji, dokler bi se od lakote in žeje ne zgrudil.

Ali kraljevič Zmagoljub je bil domiseln in je dejal: »Če meje ni mogoče prestopiti, jo je treba prelesti!« — Uganil je pravo, kakor je bila pred njim že čarovnica Punčara uganila. Ulegel se je na trebuh in se tako brez škode in ovire preplazil čez mejo.

Dežela punčk se je zdela kraljeviču Zmagoljubu neizrečeno lepa.

Treba je pa povedati, da je bil kraljevič samo doma velik, ker je meril tri pedi, navadna mera Pedenjcev je bila pa po dve pedi. Tako velika kakor kraljevič je bila marsikatera punčka. Kolikšna je čarovnica Punčara, se pa Zmagoljubu še sanjalo ni in punčke mu tudi niso vedele povedati. Živele so v svojem raju tako srečno, da so one, ki so se rešile, hudobno čarovnico že čez dva dni čisto pozabile. To je dobro, zakaj sicer bi sirote do drugega leta vse od strahu pomrle.

(Dalje.)

E. A.:

Kako je ozdravel gospod Čušperški.

Zdaj bom povedal eno o rokovnjačih. Grozno! Ne poslušajte na obe ušesi, da Vas ne bo tako hudo strah! Kar samo na eno, pa še tisto prav na koncu, tako, kakor poslušate mamo, ko se vam ne ljubi ubogati.

Živela sta dva rokovnjača. O, kaj rokovnjača! Rekel bi razbojnika in pol in še za črn nohet čez. In sta rekla, da pojdetata krast na Čušperk. Gospod da je debel in ga bole noge in ima revmatično lenobo, hlapec da je len in da spi. Drugega v gradu tako ni, ki bi se zoperstavil. Saj so zadnjič dekle še pred lisico splezale na kurjo gredo in bi jih bila kmalu kuna vse podavila in so našli nekaj mrtvih. Kokoši namreč, ne dekel.

Tista dva razbojnika pa sta bila Gašper in Boltežar. Bila sta dve tretjini svetih Treh kraljev. To je bilo včasi, ko sta bila še mlada in sta koledovala. Miha je bil po navadi z njima, zdaj pa ga ni bilo, ker je bil pod ključem. To je moral biti težak ključ, da je Miho pridržal.

Gašper in Boltežar sta rekla, da pojdetata krast. Naravnost na strašni grad Čušperk. Gašpar da pojde po orehe, Boltežar pa po koštruna. Kdo je že jedel orehe in koštruna? Imenitno, pravim! To sta slišala tudi oba rokovnjača.

Pa sta se zmenila: tisti, ki prvi opravi, naj lepo za pristavo zakuri ogenj, da bosta koštruna kar tam spekla. Kdo bi nosil s seboj rogove in kosti, ki samo ropotajo in ne dajo masti. Še s kožo je zdaj sitnost, ker koj smrdi in gredo muhe nanjo.

Za pristavo sta se ločila in si segla v roke in obljubila pri vseh svetnikih in še sv. Antonu povrhu, da nobeden ne izda drugega, če bi ga kdo slučajno ujel in bi moral pod ključ. Potem sta si še voščila: »Bog ti pomagaj in sv. Krišpin!« pa sta šla.

Tema je bila in noč in še lune ni bilo. Če si stegnil roko, nisi videl prstov in sova je skovikala in čuk je žvižgal pa potok je strašno šumel pa v vejah je mrdal polh. Vsak grm je bil črn in drevesa so bila kakor mrki velikani. Pri gradu pa je lajal črni pes čuvaj. Grozno, zamolklo, besno, ježno, ogorčeno in divje. Ta pes je spreminjal barvo: podnevi je bil rjav, ponoči pa divje črn. Strašno!

To lajanje je slišal hlapec. Prevalil se je na desno plat z leve in smrčal. Pa tako smrčal, da se je zbudil. Po dolgem zbudil in še počez in prisluhnil. Čuvaj pa je le črno lajal v temi in noči in lune ni bilo, ko je bil vsak grm črn in drevesa kakor mrki velikani.

»To nekaj pomeni,« je dejal hlapec in se pokrtil z odejo čez glavo.

Čuvaj pa je le lajal besno in mrko in razdraženo, zamolklo in jezno in ogorčeno pa čuk je mračno skovikal in polh mrko je mrdal, pa še prstov nisi videl v temi. Vse je bilo mrko, rečem vam.

»To pa res nekaj pomeni!« je dejal hlapec in dvignil glavo. »Presneti pes, tak daj no mir!« Toda ko je dvignil glavo, je videl skozi špranjo ogenj za pristavo.

»Ogenj? To kaže, da so tam ljudje!« je bistro uganil.

»Če bi bili rokovnjači? Moram zbuditi gospoda!«

Pa se je po tihem splazil po hodniku, da ne bi prepodil tatov in je zlomil s hruščem in truščem vrata, ki jih je gospod zapiral za seboj, in je udaril s silo po vratih gospodove spalnice in zašepetal:

»Pst, gospod! Najbrž so rokovnjači!«

Gospoda pa so bolele noge. Kadar bi moral kaj napraviti, so ga koj bolele. In je tudi tisto noč, ko je bila tema in so sove skovikale, tudi koj vedel, da ga bole. Pa prebudil se je.

»Kaj je?« je bolno vprašal. Kajti tudi to je vedel, da je mogel samo hlapec vlomiti vrata in da bo nekaj oprava.

»Rokovnjači!« je dahnil hlapec. »Pst, tiho! Le pogledjte!«

»Oh, kako me bole noge!«

»Vas pa vzdignem!«

Pa ga je vzdignil k oknu in sta gledala ogenj za pristavo in kako se nekaj tam okoli ognja mota.

»Krasen ogenj!« se je raznežil gospod. »Kako lep ogenj! Kako bi skočil čezenj, pa me tako bole noge!«

»Da, toda rokovnjači!«

»Prepodi jih,« je dejal gospod!«

»Če mi glavo vzamete, sam pa ne!«

»Oh, mene pa tako bole noge!«

»Ponesem vas!«

»Oh, ko me tako bole noge!«

»Ali naj vam rokovnjači pristavo zažgo v tej temi? Saj bi še ognja ne videli gasit! V tej strašni mračni temi!«

To je držalo. Napravila sta, da ga bo hlapec nesel štiporamo, gospod pa da bo vzel tri stare pištole in še nož v ustih. Če bodo rokovnjači to videli, da bodo kar zbežali. Tri stare pištole za pasom pa nož v ustih! Če je povrh še tema in vsak grm črn in čuk skovika! Strašno! Saj je še meně strah!

Tako je nesel hlapec gospoda oprtav navkreber, kajti pristava je bila na malem hribčku. To pa zato, da se je videl ogenj in no, to bom še povedal.

Hlapec je sopal, gospod je stokal, da ga bole noge, strah pa ga ni bilo. Nak! V ustih je imel tri pištole in pa bridki nož za pasom. Veste, moral je menjati, da ga niso boleli zobje, pa bolj strašen je bil, posebno še, ko je bila takšna grozna tema.

Pod hribom sta prisluhnila. Tam pri ognju je hreščalo, kakor bi kdo orehe trl. Toda nista mislila na orehe. Kdo naj misli na orehe, če imaš opraviti z rokovnjači? Tisto hreščanje jima je šlo prav do kosti. Prav. In sta res takoj pomislila na kosti.

»Strahovi!« je dejal gospod in so mu padle vse tri pištole iz ust. »Strahovi!« je zašklepetal z zobmi. »Pištole so mi izbili iz ust!«

»Saj imate še nož!«

Pa je našel nož in ga vtaknil v usta, da bi bil bolj strašen in da bi mu zobje ne šklepetali.

Šla sta zopet par korakov pa sta obstala: tisto hreščanje je bilo strašno.

»To niso rokovnjači, to so strahovi — kosti tarejo ali pa kegljajo z njimi!« je dejal gospod in odprl usta.

»Kje imate nož!« je dejal hlapec, ki ga je spreletela zona, ker je bil golih rok.

»So mi ga že izbili!« je zastokal gospod.

»Pa so res kosti!« si je obrisal hlapec rosno čelo. Rosno, pravim. Kaj rosno? V potokih mu je pot curljal in hropel je pod bremenom in od strahu. Pa ni šala, če je tema in je vsak grm črn in če ne vidiš prstov. Lahko jih kdo odgrizne, pa ne vidiš, kdo ne kdaj, prideš domov, pa ni prstov nikjer. In če je tema, jih še poiskati ne moreš. Pa na čuka niste pomislili. Pomislite na čuka. Lahko jih odnese čuk!

Hlapec pa je hropel in sopal. Tako hropel in sopal, da ga je slišal Gašper, ki je orehe trl in ogenj kuril in na koštruna čakal.

»Hoj,« je zaklical! »Ali je težak? Ali naj pomagam? Le gor z njim, da ga kar deneva iz kože, jaz sem že vse potrl!«

»Ali slišiš?« je koprnel gospod.

»Slišim! To so strahovi. Odrli vas bodo! Smilite se mi, gospod, in hudo mi je!« je intel hlapec. »Kaj boste brez kože, gospod? In še brke vam odere, ojoj!« Pa je zvesta duša hlapec zatulil na glas.

To je slišal Gašper in je mislil, da koštrun bleje.

»Le hitro, le hitro z njim! Ogenj prav lepo gori! Kar zasukala ga bova pa bo ocvrli!« je junačil Gašper.

»Ocvrli vas bodo!« je tulil hlapec. »Oh, če bi smel jokati, tako se mi smilite! Snedli vas bodo, gospod!«

»Mene že ne!« je pogumno dejal gospod ter se iztrgal hlapcu s hrbta in jo nacvrl po hribu navzdol. No, vidite! Zdaj vemo, zakaj mora biti pristava na hribu. O, pa noge ga niso prav nič bolele.

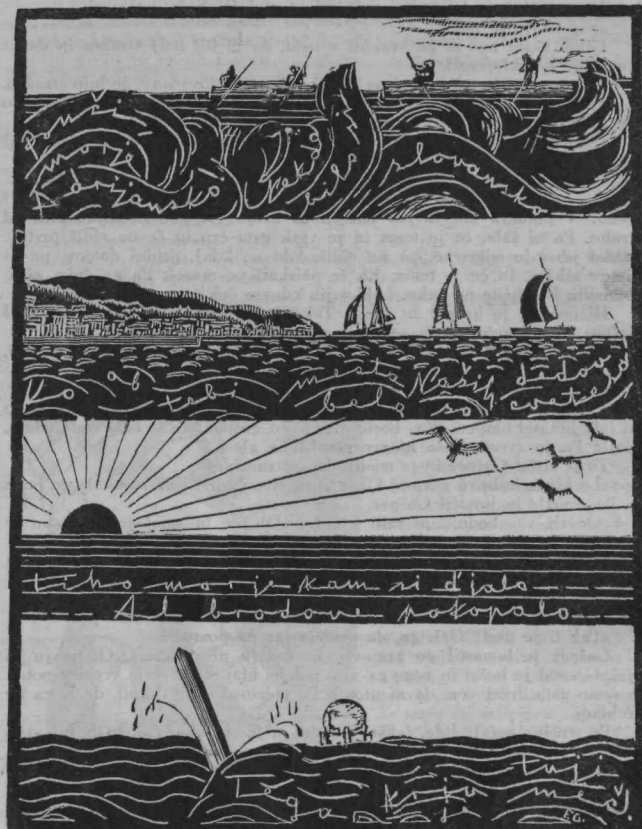
»Drži ga, drži ga!« je vpil Gašper za njim. »Le drži ga!«

»Tak ti je ušel? Drži ga, da pridem jaz na pomoč!«

Gašper je lomastil po grmovju in dračju proti njima. O, pa ju ni ujel. Gospod je bežal in noge ga niso bolele, hlapec pa se je vrgel v potok in samo usta držal ven, da ni utonil. Pa mezinec si je drgnil, da si ga ne prehladi.

Pa strašna noč je bila, takšna s temo in je skovikal čuk in je bil vsak grm črn in tudi rjavi pes čuvaj. Pa še sreča je bila, da je bila tema, za vso srečo: za rokovnjača, ker sta ukradla in spekla koštruna, za hlapca, da se je okopal, ker bi se sicer ne bil pred smrtjo, gospod pa je ozdravel in noge ga prav nič več niso bolele. Kako je ozdravel pa nikomur ne pove in sta se s hlapcem zaklela pri sv. Volbenku, da ne povesta nikomur.

MLADI STRAŽARJI

Koroška jezera.

Koroška se imenuje: dežela jezer in gora. Največja in najlepša koroška jezera so nastala v ledeni dobi, in sicer na ta način, da so ledeniki — te ogromne ledene reke, ki so se z orjaško težo počasi pomikale naprej — izorali globoke doline. Te doline so se po prestanku ledene dobe napolnile z vodo. Imamo štiri velika koroška jezera in nebroj manjših in malih, vseh skupaj nad dve sto.

Največje je Vrbsko jezero. Leži v slovenskem delu Koroške, eno uro hoda od Celovca. Zato se imenuje tudi Celovško jezero. Njegova

Vrbsko jezero.

površina znaša: 21.6 km². Drugo po velikosti je Milštatsko jezero. Leži v bližini mesta špitala ob Dravi v nemškem delu Koroške. Njegova površina znaša 13.3 km². Še enkrat manjše nego Vrbsko jezero je Osojsko jezero, ki ima površine: 10.7 km². Jezero leži v bližini Beljaka, na meji med nemško in slovensko Koroško. Tu ob Osojskem jezeru je stal star benediktinski samostan (odpravljen l. 1782.). V tem samostanu je delal pokoro kot nemi spokornik poljski kralj Boleslav II., ki je l. 1079. umoril škofa Stanislava v Krakovu. Spokornik je živel v samostanu kot hlapec in je umrl l. 1089. Preprost kamen na severni strani cerkve pokriva njegov grob. Na zunanji strani cerkve je kamen z neosedlanim konjem in z napisom: Rex Boleslaus Poloniae, occisor sancti Stanislai, epi. Gracovensis (kralj Boleslav poljski, morilec sv. Stanislava, škofa krakovskega). Aškerc je zložil pesem »Mutee osojski«.

Še enkrat manjše nego Milštatsko jezero je Belo jezero, s površino 6.6 km². Jezero leži severno od Šmohorja med Ziljsko in Dravsko dolino. Tudi to jezero leži v nemškem delu Koroške, ali bolje rečeno: v ponemčeni Koroški. Kajti nekoč je bila cela Koroška slovenska.

To so štiri velika koroška jezera.

Trikrat manjše nego Belo jezero je Baško jezero. Sredi jezera je otok. Baško jezero leži v slovenskem delu Koroške, na severnem vznožju Karavank. Nad jezerom se dviguje Kepa ali, kakor ji pravijo koroški Slovenci, Jepa, ki je na severni strani mnogo veličastnejša nego na južni. Baško jezero spada med pokrajinsko najlepša alpska jezera. Po otoku sredi jezera spominja na Blejsko jezero.

Več ko še enkrat manjše nego Baško jezero je Klopinsko jezero v Podjuni (Baško jezero: 2,3 km², Klopinsko: 1 km²). Tudi Klopinsko jezero je jako ljubko in mnogo obiskovano. Leži, kakor rečeno, v Podjuni, torej v slovenski Koroški.

Baško jezero.

Še za polovico manjše nego Klopinsko je Rabeljsko jezero v Kanalski dolini (0,5 km²). Jezero leži skoro 1000 m nad morjem, zato ostane tudi poleti hladno. Ima tudi poleti komaj 10° C toplote in je zato za kopanje manj prikladno. Kanalska dolina spada pod Italijo.

Najdaljše je Vrbsko jezero: 18 km. Osojsko, Belo in Milštatsko jezero so skoro vsa tri enako dolga, namreč po 11 km. Najbolj globoko je Milštatsko jezero, namreč 140 m. Za njim sledi Belo z globino 98 m. Potem pride Vrbsko, ki je 85 m globoko. Osojsko jezero je 46 m globoko in Baško 29 m.

Ali ti je znana površina in globina izvenkoroških slovenskih jezer: Blejskega, Bohinjskega in Cerknjskega?

S. Kranjec:

L. 1000 na Jadranu — sadovi bratske nesloge.

Prvi hrvatski kralj Tomislav (910—928), ki je združil v svojih rokah vse hrvatske pokrajine, je utrdil tudi svojo oblast na Jadranu. Jadransko morje je bilo takrat res slovansko; hrvatska mornarica je vladala na njem in Benečani so plačevali hrvatskemu kralju vsako leto poseben davek, da so smeli brodariti in trgovati ob naših obalah. Tako je ostalo tudi za Tomislavovih naslednikov in zlasti kralj Štefan Držislav (969—995) je močno povzdignil hrvatsko državo. Kot zaveznik Bizantincev se je uspešno branil pred napadi makedonskega carja Samuela; v zahvalo je dobil od bizantinskega cesarja potrjeno upravo Dalmacije in pa dragocene kraljevske znake (krono, žezlo, plašč in zlato jabolko), s katerimi je bil kot prvi hrvatski vladar slovesno kronan za kralja Hrvatske in Dalmacije. Tudi z Benečani je živel v dobrih odnošajih in redno dobival od njih dogovorjeni davek.

Ko je Štefan Držislav l. 995 umrl, je zapustil državo svojim trem sinovom: Svetoslavu, Kresimiru in Gojslavu, da bi ji po starem slovanskem običaju pod vrhovnim vodstvom najstarejšega brata skupno vladali. Toda najstarejši — Svetoslav — je hotel vso oblast zase, mlajša brata sta seveda branila svoje pravice in iz žalostnega bratskega prepira se je hitro razvila še bolj žalostna domača vojna. Svetoslavu so pomagali Neretljani in napadali dalmatinska mesta, ki so stala na strani Kresimira in Gojslava. Ko so nekoč napadli Zader in odvedli štirideset meščanov v ujetništvo, so se užaljeni meščani takoj podvrgli Benetkam in pozvali še druga dalmatinska mesta, da se jim pridružijo. Ta so res sklicala zborovanje, kjer so njih zastopniki sklenili, poklicati na pomoč doža in priznati njegovo nadoblast.

Benetke.

Beneški dož je bil takrat Peter II. Orseolo (991—1009), odločen in prebrisan mož, ki ga po pravici smatrajo za prvega utemeljitelja beneške neodvisnosti. Z rodbinskimi zvezami in trgovskimi pogodbami si je znal dobiti na vseh straneh prijateljev, zlasti spretno pa je izrabil bizantinski strah pred Saraceni in dosegel v posebni listini, tako zvani »zlati huli«, od cesarja izredne pravice za beneško trgovino po vzhodnih deželah. Razumljivo je, da je mogočni dož občutil davek Hrvatom kot neprijetno breme in komaj čakal prilike, da bi se ga otresel. Koj po Držislavovi smrti je nehal davek plačevati in ko so nato začeli Hrvatje zopet napadati beneške ladje, je poslal dož nadnje šest bojnih ladij, ki so zavzele in oplenile otok Vis in odvedle njegove prebivalce v beneško ujetništvo. Kralj Svetoslav je nato vnovič zahteval po svojih odposlancih obljubljeni davek, toda dož jim je ošabno odgovoril: »Ne bom Hrvatom pošiljal davka po slih, ampak sam bom prišel in ga plačal!«

Tako je govoril, zanašajoč se na Zadar in druga dalmatinska mesta, ki so nasprotovala kralju Svetoslavu, pa tudi na svoje prijateljstvo z Bizantinci. Dalmacija je bila pravno še vedno del bizantinske države. Zato se je obrnil dož na bizantinskega cesarja Vasilija II., ki se je takrat s težavo branil pred napadi Bolgarov, proseč ga, naj bi mu izročil v varstvo in upravo dalmatinskih mesta in otoke, češ, da so ogrožena od državljanske

vojne na Hrvatskem. Cesar mu je rad ustregel in sedaj se je dož z njegovim dovoljenjem in še od dalmatinskih mest samih pozvan odpravil osvajat Dalmacijo. Na vnebohod, 9. maja l. 1000, je odjadral z velikim brodovjem iz Benetk proti Gradežu, kjer je prejel patrijarhov blagoslov, nato se je obrnil k Istri in prišel mimo Poreča in Pule na otok Osor. Tu so ga slovesno sprejeli meščani in mu prisegli zvestobo, nekateri so ga tudi spremili naprej v Zader, kjer so se mu poklonili poleg domačinov tudi zastopniki Krka in Raba. Hrvatski kralj Svetoslav je žalosten gledal odpadanje svojih podanikov in ker zaradi domačih zmed na oborožen odpor ni mogel misliti, je skušal se z dožem pogoditi. Ta je pa samozavestno odklonil vsako pogajanje in se spravil celo nad hrvatski Biograd, ki se je moral ukloniti sili in priseči zvestobo dožu. Isto je stori tudi Trogir, kjer je doža pozdravil izdajalski Kresimir in sklenil z njim zvezo zoper brata Svetoslava ter izročil dožu lastnega sina Štefana za talca. Iz Trogira je šel dož v Split in sprejel od meščanov prisego zvestobe, ki so mu jo kesneje po odposlancih prisegli tudi Dubrovčani. Povsod je imel Orseolo lahko delo, le hrabri Neretljani so se drznili malo ovirati njegov zmagojavni pohod, zato pa je s silo zasedel njihova otoka Korčulo in Lastovo.

Vrnivši se domov v Benetke, si je nadel Peter II. Orseolo še naslov »vojvoda (dož) Dalmacije« in res je bilo videti, da je hrvatska država za vselej odrinjena od morja. Domača nesloga je naenkrat uničila dvestoletno hrvatsko premoč v Jadranu. Zasedena mesta in otoki so zagotavljali Benečanom varno trgovsko pot ob naši obali in spomin na Orseolov pohod so slavili kot glavni državni praznik beneški, praznik »poroke« Benetk z morjem. Vsako leto na vnebohod se je dož ukrcal na sijajno opremljeno »zlato ladjo« (»bučintoro«) in se odpeljal v spremstvu najvišjih dostojanstvenikov in inozemskih poslanikov, med zvonjenjem zvonov in grmenjem topov skozi vrste okrašenih palač in ladij ven na odprto morje, kjer je vrgel vanj zlat prstan, rekoč: »S teboj, o morje, se poročamo v znak večnega gospodstva nad tabo!«

Vranjić — male Benetke pri Solinu.

To gospodstvo je bilo pa zaenkrat le kratkotrajno. Hrvatska država je morala težiti na Jadran in že sam kralj Kresimir III. (1000—1030), ki mu je bil Peter Orseolo pomagal na prestol, je po zgodnji smrti svojega zaveznika jel napadati beneško posest v Dalmaciji. Veliki dož je umrl že l. 1009 in njegov sin Oton Orseolo ni bil dosti podoben očetu. Moral je

prepustiti dalmatinska mesta deloma Hrvatom, deloma pa Bizantincem, ki so po zmagi nad carjem Samuelom uveljavili zopet svojo premoč na Balkanu, le otoki v Kvarneru so še ostali Benečanom. Zoper Otona Orseola je kmalu nato izbruhnil v Benetkah upor; bil je z vsemi sorodniki vred izgnan in sedaj se je vrnil na Hrvatsko k očetu tudi nekdanji talec, kraljevič Štefan, oženjen s hčerjo Petra Orseola, Hicelo. Kot Štefan I. je vladal l. 1030—1058 Hrvatom in si prizadeval, dobiti od Bizantincev Dalmacijo nazaj. Spočetka ni imel sreče, kasneje so mu pa izročili Bizantinci upravo Dalmacije, edino Zader so obdržali Benečani.

Popolnoma je pa obnovil hrvatsko oblast v Jadranu Štefanov sin in naslednik kralj Peter Kresimir IV. (1058—1073) — vnuk istega doža Petra II. Orseola. Rojen in vzgojen v Benetkah, je bil dober diplomat in znal doseči od Bizantincev, da so mu okrog l. 1070 odstopili svojo Dalmacijo, ki je postala sedaj šele zares hrvatska. Ko je pridružil svoji deželi tudi Neretljansko z vsemi otoki, je mogel ponosno zapisati, da je »vsemogočni Bog na kopnem in na morju razširil hrvatske državne meje« in v isti listini imenovati Jadran »naše dalmatinsko morje«.

KAPITANOVA POVÊD

Stražarji! Vsak »Stražar« mora
vedeti, znati, povedati vsakomur

Začasni poslovnik Pomladka Jadranske straže.

(Dalje.)

Člen 9. Za odbor Pomladka podpisujeta načelnik ozir. podnačelnik in tajnik ozir. blagajnik. Za svoje dopise sme Pomladek uporabljati okrogli pečat, kakor ga predpisuje O. O. Pečat hrani glavni poverjenik JS na zavodu.

Člen 10. Odbor voli občni zbor z navadno večino glasov, in sicer hkrati ves odbor z oznako dela.

Volitve se vrše ali po listkih ali z vzklikom, ako pristaneta na to dve tretjini na občnem zboru navzočih članov, na večjih zavodih se volitve vrše po delegatih v smislu člena 6.

Člen 11. Občni zbor se more sklicati vsako leto dvakrat:

a) meseca maja zaključni, ki obravnava poročilo o delovanju, izglasuje razrešnico in voli novi odbor;

b) meseca oktobra — otvoritveni, na katerem se določi delovni program.

Občni zbor razpravlja tudi o splošnih zadevah Pomladka. Sklepa vedno z navadno večino. Vrší se, če je zastopana vsaj ena tretjina članov, ali osebno ali po delegatih v smislu čl. 6.

(Dalje.)

Pomorska biblioteka Jadranske straže.

V svrhu razširjenja propagande za naše morje in Primorje je Izvršni odbor Jadranske straže sklenil izdajati letno gotovo število koristnih knjig, ki naj bi med narodom vzbudile močno pomorsko zavest in prepričanje, da je morje velike važnosti za naš narod in državno življenje.

Prva zbirka knjig izide v začetku decembra t. l. in bo vsebovala sledeče knjige:

1. Ferdo Šišić: Predvojna politika Italije in postanek londonskega pakta.
2. Djirometa Hubert: Življenje našega Jadrana.
3. Jadranski: Zader in okolica.
4. Vlado Ivelić: Spomini iz pomorskega življenja.
5. Johan Bojar: Poslednji viking.

Naročnina znaša Din 70.— letno, ako bo ista plačana v celoti do 1. decembra. V slučaju, da se naročnina ne bi plačala, se zviša na Din 80.— Na račun naročnine je treba pri naročilu plačati Din 20.—, ostanek pa do 1. decembra t. l., ker se bodo knjige sicer poslane po povzetju. Denar je vpslati vnaprej. Naročnino sprejema Oblastni odbor Jadranske straže v Ljubljani, Tyrševa cesta 1a-IV.

1. Jetnik.

(Franjo Tanjšek, Št. Andraž.)

P A B Z I L O Z S O E N E

O I R O P V J K I A R J

2. Računska naloga.

(Ivan Čampa, Ljubljana.)

$$8 \times 4 = 500$$

, bistroglavčki! Povejte, kako je to mogoče! Poskusite s seštevanjem!

Rešitev ugank iz 3. številke. 1. Jutro: Rana ura, zlata ura. 2. Posetnica: Gimnazijec. 3. Naloga:

3	2	1	0
2	1	5	0
0	0	0	6
1	5	2	0

Prav so rešili vse tri uganke: Križanski konvikt, Podobnikar Ivan iz Ljubljane; Podobnikar Leopold z Brezij; Mrak Jože iz Poljan nad Škofjo Loko; Čampa Marija iz Mirne peči; Avsec Marica iz Št. Vida pri Stični; Dobrovolje Anica z Verda; Zupan Ivanka, Plevnik Karlina, Medved Kristi-

3. Črkovnica.

(Ivan Čampa, Ljubljana.)

1. a a a a a a a a a a
2. a a a b b c c d e
3. e e g g g g g i i
4. i i i j k k k l l
5. n n n n n n o o o
6. o o o p r r s s s
7. s t t t u u v v z

1. složnost, pijača; 2. zid, vrednost; 3. del oči, ud; 4. imajo trgovci nad vrati, domača žival; 5. prasiče stegno, žalost; 6. čistoča, a i u e; 7. razglas, raste pod nosom.

Na debelo tiskanih mestih čitaš poševno imeni dveh slovenskih pisateljev in pesnikov.

Imena rešivcev objavimo v 6. številki. Isto velja tudi za „Angelček“, kar jim povejte.

na, Podvinski Anka, Richter Ema, Roškar Ivan, Trost Franc iz Pišec; Jug. Zlatica iz Studencev pri Mariboru; Ravnik Anton s Primskovega (zadnjič prepozno dobil); Pavliček Tatjana, Zazvonil Oto iz Tržica; Lebinger Hinko, Konjar Jaka, Ahačič Metod, Markež Tine iz Št. Vida nad Ljubljano; Habjan Kristina, Ahačič Janez in Franc iz Kranja; Logar Viktor iz Horjula; Černetič Ivan, Kovač Franc iz Veržeja; Svoljšak Ivan iz Doba.

Izžrebar je Kovač Franc iz Veržeja.

Kdor je izžreban, naj se oglasi in pove, kaj hoče za nagrado.

Klaverjev misijonski koledar za leto 1934. Letnik osemnajsti. Koledar krasi izredno lepe slike iz afriških misijonov, priljubi se vsakomur zaradi poučne in zanimive vsebine. Med drugimi je v njem privlačna povest »Male Abesinke«. Ta ljubek popis je vzet iz življenja treh zamorskih deklic, ki so živele v Rimu ob strani služabnice božje Marije Terezije Ledochowske. Vsem misijonskim prijateljem ga toplo priporočamo. Naroča se pri Družbi sv. Petra Klaverja, Ljubljana, Metelkov ulica 1. Cena 5 Din.

Misijonski koledarček za mladino za leto 1934. Prinaša ljubke povestice in slike. V veselje bo ne samo mladim, ampak tudi odraslim. Zlasti ganljiva je povest »Peterčkov prvo in zadnje sveto obhajilo«. Nad vse šaljiva pa je zgodbica »Za malega zamorčka malo preveč«. Priporočamo staršem in vzgojiteljem, da naročajo koledarček. Cena 3 Din. Pri 10 izvodih eden povrh. Naroča se pri Družbi sv. Petra Klaverja, Ljubljana, Metelkova ulica 1.

»Vrtce« stane za vse leto Din 15.—, s prilogo »Angelček« Din 20.—. Lastnik »Pripraviški dom« v Ljubljani. — Urednik Vinko Lavrič v Ljubljani, Sv. Petra c. 91. — Uprava »Vrtca« v Ljubljani, Miklošičeva c. 7. — Tiska Jugoslovanska tiskarna v Ljubljani (Karel Čeč)